

3.1. Satversmes 110. panta grozījumu redakcijā tiek piedāvāts iekļaut Latvijai saistošajās starptautiskajās cilvēktiesību normās atrodamās vecāku tiesību aizsardzības normas.

3.2. ANO Vispārējās Cilvēktiesību deklarācijas 26. panta 3. daļā ir noteikts, ka “vecākiem ir **pirmtiesības** izvēlēties, kāda veida izglītību iegūs viņu bērni”.

3.3. Šāda norma ietverta arī ANO Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 18. panta 4. daļā: “*Šā pakta dalībvalstis apņemas cienīt vecāku un attiecīgos gadījumos likumīgo aizbildņu **brīvību** nodrošināt savu bērnu reliģisko un tikumisko audzināšanu saskaņā ar savu pārlicību*”.

3.4. Ļoti līdzīga norma ietverta arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmā papildprotokola 2.pantā (tiesības uz izglītību): “[...] *Veicot funkcijas, kuras tā uzņemas attiecībā uz izglītību un mācībām, valsts ievēro vecāku **tiesības** nodrošināt saviem bērniem tādu izglītību un mācības, kas ir saskaņā ar viņu reliģisko pārlicību un filozofiskajiem uzskatiem*”.

3.5. Sk. arī ANO Bērnu tiesību konvencijas 18. panta 1. un 2.daļu:

*“1. Dalībvalstis dara visu iespējamo, lai nodrošinātu tāda principa atzīšanu, saskaņā ar kuru **abi vecāki ir vienādi atbildīgi par bērna audzināšanu un attīstību. Vecāki vai aizbildņi ir galvenās personas, kas atbildīgas par bērna audzināšanu un attīstību. Viņu galvenais pienākums ir gādāt par bērna interesēm.***

*2. Lai garantētu šajā konvencijā paredzētās tiesības un sekmētu to īstenošanu, **dalībvalstis sniedz vecākiem un aizbildņiem pienācīgu palīdzību ar bērna audzināšanu saistīto pienākumu izpildē un nodrošina bērnu aprūpes iestāžu un dienestu izveidi.**”*

3.6. Šī iemesla dēļ Satversmes 110. panta grozījumu redakcijā tiek lietots vārds “**audzināšana**”, kas ir plašāks nekā “izglītība”. Tāpat tiek lietots arī vārds “brīvības” (nevis “tiesības”), jo vecāki ir no dabas galvenie atbildīgie par bērna audzināšanu, nevis valsts viņiem šīs “tiesības” piešķir – valsts var tikai respektēt un ievērot šīs vecāku brīvības (sk. arī CL 223. pantu, saskaņā ar kuru tēvs un māte uz aizgādības tiesību pamata ir sava nepilngadīgā bērna *dabiskie* aizbildņi).

3.7. Latvijas Republikas konstitucionālā likuma “Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi” (zaudējis spēku 06.11.1998.) 36. panta trešajā un ceturtajā daļā vecāku tiesības bija vairāk konkretizētas, nekā pašreizējā Satversmes 110. panta pirmajā teikumā, kur tās ir tikai minētas. Konstitucionālā likuma 36. pantā bija noteikts: “Rūpēties par bērniem un viņu audzināšanu pirmām kārtām ir vecāku vai aizbildņu tiesības un pienākums. Sabiedrība un valsts rūpējas, lai vecākiem vai aizbildņiem būtu iespējams pildīt savus pienākumus pret bērniem”.

4. **Satversmes 110. panta otrajā daļā** ietverti sabiedrībai svarīgi papildinājumi tām personu kategorijām, par kurām valsts uzņemas īpašu gādību:

4.1. “Valsts īpaši palīdz **bērniem ar invaliditāti un vecākiem, kas par viņiem gādā** [...]”.

1. Šajā tiesību normas projekta tekstā vārds “bērns invalīds” tiek aizstāts ar 2006. gada ANO Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām lietoto vārdu “bērns ar invaliditāti”. Vienlaikus šī

norma tiek papildināta arī ar īpašu aizsardzību un atbalstu šādu bērnu vecākiem, kuri gādā par šo bērnu.

2. Tas saskan ar minētās ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 23. panta 3., 4. un 5. daļā ietvertajām Latvijas starptautiskajām saistībām, proti:

*“3. Dalībvalstis nodrošina, ka bērniem ar invaliditāti ir vienlīdzīgas tiesības attiecībā uz ģimenes dzīvi. Lai īstenotu šīs tiesības un nepieļautu bērnu ar invaliditāti slēpšanu, pamešanu, atstāšanu novārtā un nošķiršanu, dalībvalstis apņemas sniegt savlaicīgu un plašu informāciju, pakalpojumus un **atbalstu bērniem ar invaliditāti un viņu ģimenēm**.*

*4. Dalībvalstis nodrošina, ka bērns netiek nošķirts no **vecākiem** pret viņu gribu, izņemot tad, ja kompetentas iestādes, kas pakļautas tiesas kontrolei, saskaņā ar piemērojamajiem tiesību aktiem un procedūrām nosaka, ka šāda nošķiršana ir nepieciešamam bērna vislabākajām interesēm. Nekādā gadījumā bērnu nedrīkst nošķirt no vecākiem vai nu paša bērna, vai viena vai abu vecāku invaliditātes dēļ.*

*5. **Ja tuvākie ģimenes locekļi nespēj rūpēties par bērnu ar invaliditāti, dalībvalstis dara visu iespējamo, lai nodrošinātu alternatīvu aprūpi, ko var sniegt attālākie radnieki, bet, ja tas nav iespējams, tad ģimenes vidē sabiedrībā”.***

3. Sk. arī ANO Bērnu tiesību konvencijas 23. panta otro daļu:

*“2. Dalībvalstis atzīst, ka ikvienam bērnam ar garīgiem vai fiziskiem traucējumiem ir tiesības uz īpašu aprūpi, un veicina un nodrošina to, lai bērnam, kam uz to ir tiesības, **un par viņa aprūpi atbildīgajām personām** atbilstoši pieejamiem resursiem tiek sniegta lūgtā palīdzība, kas būtu piemērota konkrētā bērna stāvoklim un **viņa vecāku vai citu par bērnu atbildīgo personu apstākļiem.**”*

4.2. “Valsts īpaši palīdz [..] **daudzbērnu ģimenēm [..]**”.

1. Pie īpaši atbalstāmām ģimenēm tiek norādītas daudzbērnu ģimenes, kuras daudz biežāk tiek pakļautas nabadzības riskam, nekā ģimenes, kurās aug viens vai divi bērni. Tas tādēļ, ka bērnu vecāki ir divi, bet aprūpējamo bērnu skaits viņiem ir lielāks. Cerams, ka šī norma liks valstij daudz vairāk respektēt daudzbērnu ģimeņu vajadzības un radīt daudz labvēlīgākus mehānismus šo ģimeņu un tajās augošo bērnu labklājības nodrošināšanai.

2. Saskaņā ar ANO Bērnu tiesību konvencijas 27. panta 2. un 3. daļu:

*“2. **Vecāki vai viens no viņiem, vai citas par bērnu atbildīgas personas ir galvenie atbildīgie par bērna attīstībai nepieciešamo dzīves apstākļu nodrošināšanu savu spēju un finansiālo iespēju robežās.***

*3. **Dalībvalstis saskaņā ar saviem apstākļiem un iespējām veic attiecīgus pasākumus, lai sniegtu palīdzību vecākiem un citām par bērnu atbildīgām personām šo tiesību īstenošanā, un vajadzības gadījumā nodrošina materiālo palīdzību un atbalsta programmas, īpaši attiecībā uz uzturu, apģērbu un mājokli.**”*

4.3. “Valsts īpaši palīdz [..], **kā arī mātēm un tēviem, kuri bez otra vecāka gādā par bērniem”.**

1. Kā nākamā īpaši atbalstāmā ģimeņu kategorija minēti t.s. vientuļie vecāki. Taču uzreiz arī jāuzsver, ka pantā apzināti netiek lietoti vārdi “vientuļie vecāki”, lai tādējādi netiktu sekmēta bērnu vecāku faktiskā kopdzīve, nenoslēdzot laulību.

2. Tādējādi šis pants īpašu aizsardzību un atbalstu no valsts puses paredz vienam no vecākiem, ja:

- 1) otrs bērna vecāks ir miris;
- 2) bērnam nav noteikta paternitāte (tas ir, otrs bērna vecāks nav zināms);
- 3) otrs bērna vecāks ir tik slims, ka nespēj pats parūpēties par bērnu.

3. Tāpēc pantā tiek lietoti vārdi “[..] kuri bez otra vecāka gādā par bērniem”.

4. Vārds “gādā” saskan ar CL 177. pantu, saskaņā ar kuru līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku **aizgādībā**.

5. Formulējums “mātes un tēvi, kuri bez otra vecāka gādā par bērnu” ir balstīts CL 177. un pārējos pantos lietotajā terminā “aizgādība”, kā arī CL 178. un 178.1. pantā noteiktajā regulējumā par “kopīgo aizgādību” un “atsevišķo aizgādību”. Tādēļ tiek lietots vārds “gādā” (tam ir viena sakne ar vārdu “aizgādība”) un “bez otra vecāka [gādā]” (norāda, ka negādā atsevišķi; resp. netiek lietots formulējums “mātes un tēvi, kuri atsevišķi gādā par bērniem”).

6. Līdz ar to piedāvātais formulējums attiektos tikai uz tiem vecākiem, kur otrs vecāks ir vai nu miris, vai arī bērnam nav noteikta paternitāte, vai otrs vecāks ir tik smagi slims, ka nespēj rūpēties par bērnu. Pārējie gadījumi, kuros abi vecāki ir dzīvi, bet dzīvo šķirti (veicot kopīgo aizgādību vai atsevišķo aizgādību), netiktu aptverti, un tādēļ šādi vecāki nevarētu baudīt īpašo konstitucionālo aizsardzību.

3. Projekta izstrādē iesaistītās institūcijas.

Projekts nav izstrādāts institūciju ietvaros.

4. Cita informācija.

1. Projektu izstrādājuši Saeimas vēlētāji – Latvijas Republikas pilsoņi (Satversmes 2., 64. un 78. p.; likuma “Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu un Eiropas pilsoņu iniciatīvu” 2. p.).

2. Satversmes 110. panta grozījumu projekts izstrādāts, pēc iespējas respektējot Satversmes **lakonisko stilu**. Taču lakoniskums nav bijis likuma grozījumu izstrādātāju galvenais mērķis.

2.1. Vissvarīgākais bijis – izstrādāt tādu panta grozījumu projekta redakciju, kas atspoguļotu tautas gribu un nākotnē novērstu iespēju nelabticīgiem Satversmes 110. panta interpretētājiem un piemērotājiem izmantot tieši šo lakoniskumu, lai *ielasītu* Satversmes 110. pantā to, kas tur nekad nav bijis ietverts un kas ir pretējs tautas vairākuma gribai un Satversmes ievadā skaidri noteiktajai Latvijas identitātei, kuru Eiropas kultūrtelpā kopš senlaikiem veido latviešu un lībiešu tradīcijas, latviskā dzīvesziņa, latviešu valoda, vispārcilvēciskās un kristīgās vērtības.

2.2. Izmantojot Satversmes ievadu Satversmes VIII nodaļas interpretācijā, nav pieļaujams atsaukties tikai uz ievadā minēto “saliedētas sabiedrības pamatu” (sk. ST 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 12.3 punktu, 28.lpp.), vienlaicīgi pilnībā ignorējot jau minētos Latvijas identitātes elementus, kā arī tajā pašā ievadā minēto ikviena pienākumu “rūpēties par sabiedrības kopējo labumu, izturoties atbildīgi pret citiem, nākamajām paaudzēm, vidi un dabu”. Ar vārdu “daba” būtu jāsaprot ne tikai Latvijas flora, fauna un dabas ainava, bet arī cilvēka daba, kuras pamatā ir dabiska savienība starp vīrieti un sievieti kā ģimenes veidošanas pamats (sk. arī Vispārējās Cilvēktiesību deklarācijas 16. p.; ANO Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 23. p.; ANO Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 10.p. 1.d.). Tikai savienībā starp vīrieti un sievieti var dabiski dzimt bērni – Latvijas nākamās paaudzes.

2.3. Attiecībā uz Satversmes lakonisko stilu ir jāņem vērā arī Satversmes VIII nodaļas iekļaušana Satversmē tikai 1998. gada 15. oktobrī (sk.: Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 23. oktobris, Nr. 308/312). Šīs nodaļas saturs aptuveni atbilst 1991. gada 10. decembrī pieņemtajam un spēku zaudējušajam konstitucionālajam likumam “Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi” (sk.: konstitucionālais likums “Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi”. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1992. gada 30. janvāris, Nr. 4). Atšķirībā no pārējām Satversmes nodaļām, Satversmes VIII nodaļa ir veltīta specifiskajai cilvēka pamattiesību un pamatbrīvību jomai, kur tiesību normu lakoniskais stils nav pārāk vēlams un tādēļ nevar arī būt šādu tiesību normu izstrādes būtiska prasība. Turklāt Satversmes Pamattiesību nodaļas izstrādātāji ir paši apzinājušies trūkumus, kas saistīti ar vēlmi saglabāt šiem grozījumiem Satversmes valodas un juridiskās tehnikas stilu (sk.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 16.lpp.).

2.4. Satversmes 110.pants ir formulēts valsts pozitīvā pienākuma formā. Šādā gadījumā lakonisks juridiskais stils nav vēlams, jo lakoniskums ne tikai skar tiesību normas formas stilu, bet var būtiski ietekmēt arī tajā iekļauto tiesību, pienākumu un jēdzienu interpretāciju un tādējādi šīs tiesību normas saturu. Ir svarīgi arī atzīmēt, ka valsts pozitīvā pienākuma gadījumā tiesību normai būtu jābūt daudz skaidrākai un saprotamākai, nekā tas pieļaujams valsts negatīvā pienākuma gadījumā. Tas savukārt ietekmē tiesību normas lakoniskā stila ievērošanas robežas.

3. Latviskā dzīvesziņa.

3.1. Latvijas Dievturu sadraudze ir uzsvērusi, ka latviešu tautas dzīvesziņā neskaitāmu paaudžu pieredzē izveidojušās ģimenes un dzīves godu tradīcijas ir latviešu patības un izdzīvošanas pamatā. Nav pieļaujama nepārdomāta tiesisko normu ieviešana, kas varētu kropļot seno mantojumu, grozot jēdzienu saturu. Valodas pētījumi liecina, ka vārdiem “ģimene” un “ģints” ir ļoti sena izcelsme, tāpēc droši var apgalvot, ka tikpat sena ir arī pati ģimene. Latviskā ģimenes jēdziena būtība nav tikai juridiskā civilstāvokļa aktā, bet arī ģimeniski tikumisko vērtību kultūrvēsturiskajā piederībā. Ģimene ir viss kopums, kas ar radniecības saitēm apvieno visas dzīvās pēcteicīgās paaudzes (bērni, vecāki, vecvecāki). Caur to uzturētā un paustā godu rituālā forma un attiecību tikumiskās vērtības ir arī garīguma saites ar ģimenes un dzimtas tradīcijām un tautas kultūras mantojumu kopumā. (Sk.: Latvijas Dievturu sadraudzes viedoklis par ģimeni. Pieejams šeit: <https://dievturi.blogspot.com/2021/01/latvijas-dievturu-sadraudzes-viedoklis.html>).

3.2. Pastāv viedoklis, ka Latvijas tiesību sistēmā latviskās tradīcijas nekad nav tikušas iedibinātas. Tomēr, izpētot vēsturiskos Latvijas tiesību avotus, ir pamats secināt, ka tiesību sistēma Livonijā tika veidota atbilstoši Rietumeiropas feodālo valstu paraugam, kas cita starpā ietvēra arī vietējo paražu tiesību respektēšanu un materializēšanu. Latviskās tiesiskās tradīcijas netika iznīcinātas, nodibinot Livonijā Rietumeiropai raksturīgo tiesību modeli. Šajā vēstures periodā tās no nerakstītas mutvārdu tradīcijas ieguva rakstveida un oficiālu formu. Tā kā mutvārdu tradīcija – dainas, pasakas, teikas, ticējumi un tautasdziesmas – tika apkopotas un rakstveidā fiksētas tikai 19.gs. otrajā pusē, secināms, ka latviešu paražu tiesības rakstveidā ir fiksētas sešsimt gadus agrāk un ir pirmā rakstiski fiksētā latviešu kultūras forma. (Sk.; Smiltēna A. Latvijas rakstīto tiesību pirmsākumi un nerakstītā latviskā dzīvesziņa. Grām: Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā. Latvijas Universitātes 73. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2015., 389., 393.lpp.).

4. Kristīgās vērtības.

4.1. Atsauce uz “kristīgajām vērtībām” norāda uz latviešu nācijas, Latvijas tautas un Latvijas valsts piederību noteiktai civilizācijai, konkrēti – Eiropas (jeb, plašāk runājot, Rietumu) civilizācijai, bet Eiropas (Rietumu) civilizācijas pamatā ir noteikts skaits pamatatzīņu un pamatvērtību, kas nāk tieši no kristīgās reliģijas dogmām un postulātiem.

4.2. Diemžēl vārdkopu “kristīgās vērtības” ar laiku sāk piepildīt ar citu saturu – arī attiecībā uz izpratni par to, kas ir ģimene. Tādējādi notiek mēģinājumi paplašināt ģimenes un laulības izpratni. Kristīgās vērtības ir tās, kas atklāj, ka laulība un ģimene ir savienība starp vīrieti un sievieti. Kristīgās vērtības atgādina, ka vispārcilvēciskās vērtības saglabā savu spēku, ceļ sabiedrību un nodrošina tās ilgtspēju tikai tad, ja tās neatkāpjas no dabiskā likuma, kas ierakstīts cilvēka būtības dziļumos, un dievišķās atklāsmes (piemēram, desmit baušļi), ko mums atklāj kristietība. Tādējādi kristīgās vērtības stāv vispārcilvēcisko vērtību sardzē un tās aizsargā no subjektīviem izkropļojumiem. (Sk.: Stankevičs Z. *Ceturtais sarunas par Latviju – Satversme. Vispārcilvēciskās un kristīgās vērtības.* (29.10.2019.) Audioieraksts pieejams: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/press-release/ceturta-sarunas-par-latviju-satversme-vispircilveciskas-un-kristigas-vertibas/>)

4.3. Gan Satversmes ievadā minēto kristīgo vērtību kā Latvijas identitāti veidojošu konstitucionālu vērtību vārdā, gan Latvijas tautas ilgtspējas vārdā iecerēto Satversmes grozījumu mērķis ir stiprināt laulību un ģimeni un aizsargāt to no subjektīviem izkropļojumiem un nepamatoti mēģinājumiem paplašināt to izpratni, piepildot ar saturu, kas pretējs kristīgajām vērtībām un dabiskajam likumam.

5. Satversmes 110. panta grozījumu projektā pants ir sadalīts **divās daļās** bez šo daļu numerācijas. Abas daļas vienu no otras atdala atstarpe (līdzīgi tam, kā tas ir Satversmes 14., 18., 32., 66., 68., 79. un 101. pantā);

1) pirmā daļa regulē laulības, ģimenes, bērnu un vecāku tiesību aizsardzību un atbalstu no valsts puses;

2) otrā daļa uzsver gadījumus, kuros valsts **īpaši** palīdz noteiktām vecāku, bērnu un ģimeņu kategorijām. Analogiska struktūra ir arī pašreiz spēkā esošajam Satversmes 110.pantam. Sadalījums divās daļās Satversmes 110. pantu padarīs pārskatāmāku.

6. Iespējamie iebildumi, atsaucoties uz “**starptautiskajiem standartiem**”, ir juridiski pilnīgi nepamatoti.

6.1. Nav un nevar būt neviena Latvijai saistoša starptautiskā līguma, ar kuru jebkurai suverēnai valstij būtu aizliegts rīkot referendumus (tautas nobalsošanas) šādos vai līdzīgos jautājumos.

6.2. Dažādu starptautisko organizāciju ieteikumi un rezolūcijas šīs valsts pamatlikumā nostiprinātās tiesības ierobežot nevar, jo tiem nav saistoša juridiska spēka (sk. piem.: Revised Statute of the European Commission for Democracy through Law, Art. 3(2) (adopted by the Committee of Ministers on 21 February 2002 at the 784th meeting of the Ministers' Deputies), Resolution (2002)3. Pieejams: https://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_01_Statute; sk. arī: W.Hoffmann-Riem. The Venice Commission of the Council of Europe – Standards and Impact // The European Journal of International Law, Vol. 25, No. 2, 2014, p. 580).

6.3. Pat ja pieņemtu, ka šādiem nesaistošiem starptautisko organizāciju ekspertu grupu dokumentiem ir augstāks juridiskais spēks par Satversmi (kas tā nav un nevar būt) un apgalvotu, ka par iesniegto likumprojektu Satversmes 110. panta grozījumiem nedrīkst rīkot tautas nobalsošanu, jo 110. pants attiecoties uz cilvēktiesībām, tad tik un tā šāds apgalvojums neizturētu kritiku, jo: 1) apzīmējums “cilvēktiesības” ir pārāk plašs, lai uz to pamata atteiktu tautas nobalsošanu; 2) šāds apgalvojums faktiski liegtu tautai konstitūcijā nostiprināt savas cilvēktiesības lielākā mērā; 3) lai ieteikums par cilvēktiesībām kā šķērslī tautas nobalsošanai vispār būtu juridiski spējīgs darboties, tas vispirms būtu jāietver pašā konstitūcijā (Satversmes 73.p.).

6.4. Turklāt – jautājumi, par kuriem Latvijā nevar rīkot tautas nobalsošanu (referendumu), ir izsmeļoši uzskaitīti Satversmes 73. pantā. Šis saraksts nav paplašināms tiesību normu interpretācijas ceļā. Satversmes 73. pants ir konstitucionāla ranga tiesību norma.

7. Iesniedzamie Satversmes 110. panta grozījumi pilnībā atbilst Satversmei, Latvijas Republikas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, ANO Vispārējai Cilvēktiesību deklarācijai un Latvijas Republikas likumiem (sk. iepriekš un turpmāk).

8. Referendumi citās Eiropas valstīs (Īss apskats).

8.1. 2012. gada 25. martā **Slovēnijā** notika referendums par jauno ģimenes tiesību likuma stāšanos spēkā. Situācijas apraksts:

1) 2012. gada 3. martā Slovēnijas parlaments pieņēma jaunu ģimenes tiesību likumu, kas faktiski pielīdzināja laulībai jebkuru divu, arī viendzimuma personu, savienību. Izņēmums bija viendzimuma personu tiesības adoptēt bērnus. Izmantojot savas konstitūcijā paredzētās tiesības, Slovēnijas sabiedrības iniciatīvas grupa savāca nepieciešamos 40 000 parakstus, lai ierosinātu referendumu par parlamenta pieņemto likumu (sk. <https://web.archive.org/web/20131203021939/http://www.sta.si/en/vest.php?s=a&id=1722536>);

2) rezultātā, piedaloties 30,1% balsstiesīgajiem vēlētājiem, no kuriem 54,55% (jeb 278 330 vēlētāji) balsoja “pret”, bet 45,37% (jeb 231 196 vēlētāji) balsoja “par”, likuma teksts tika noraidīts (sk. <https://web.archive.org/web/20120328175018/http://volitve.gov.si/Druzinski2012>);

3) 2015. gada 3. martā Slovēnijas parlaments pieņēma grozījumus “Laulību un ģimenes attiecību likumā”, nosakot, ka laulība ir “divu personu savienība”, nevis vīrieša un sievietes savienība (sk.

<https://www.icj.org/wp-content/uploads/2013/05/Slovenia-Marriage-and-Family-Relations-Act-1977-eng.pdf>), kā to noteica likuma iepriekšējā redakcija (sk. <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7083&d-49683-s=2&d-49683-p=1&d-49683-o=2>);

4) sabiedrības iniciatīvas grupa arī šoreiz savāca nepieciešamos 40 000 parakstus un, pamatojoties uz Konstitūcijas 90. pantu, aicināja parlamentu izsludināt referendumu. Parlaments 2015. gada 26. martā šādu aicinājumu noraidīja, pamatojoties uz 2013. gadā pieņemtajiem grozījumiem Konstitūcijas 90. pantā, kas ierobežoja referendumu rīkošanas tiesības atsevišķos jautājumos (sk. https://politicalscience.ceu.edu/sites/politicalscience.ceu.hu/files/attachment/basicpage/1096/alena.k.krasovec_1.pdf);

5) 2015. gada 22. oktobrī Konstitucionālā tiesa lēma, ka parlamentam nav tiesību pasludināt šāda referenduma rīkošanu par antikonstitucionālu (sk. <https://au.news.yahoo.com/slovenia-court-allows-referendum-on-halting-gay-marriage-29884850.html>), un parlaments bija spiests izsludināt referendumu, kas notika 2015. gada 20. decembrī;

6) saskaņā ar Konstitūcijas 90. pantu likums referendumā tiek noraidīts, ja, piedaloties vismaz vienai piektajai daļai vēlētāju, vairākums referendumā nobalso "pret". Referendumā piedalījās 1 715 518 vēlētāju jeb 36,38% no kopējo vēlētāju skaita, kas bija vairāk par nepieciešamajiem 20%. 63,51% no derīgajiem biļeteniem bija balsojumi "pret" šo likumprojektu, bet tikai 36,49% to atbalstīja. Līdz ar to, Slovēnijas tauta notikušajā referendumā noraidīja parlamenta likumprojektu par laulību kā divu personu savienību (sk. <https://www.reuters.com/article/us-slovenia-rights-idUSKBN0U30BS20151220>).

8.2. 2013. gada 1. decembrī **Horvātijā** notika konstitucionālais referendums. Situācijas apraksts:

1) balsstiesīgajām personām bija jāatbild uz jautājumu: "Vai jūs piekrītat nostiprināt laulību kā savienību starp vīrieti un sievieti Horvātijas konstitūcijā?";

2) referendumu rosināja Horvātijas parlaments, pamatojoties uz sabiedriskas kustības "Ģimenes vārdā" ("*U ime obitelji*") savāktajiem 683 948 parakstiem. Referendumā piedalījās 37,88% vēlētāju un 65,87% jeb 946 433 vēlētāji izteicās par labu konstitūcijas grozījumiem, bet 33,51% jeb 481 534 vēlētāji bija pret šādiem grozījumiem konstitūcijā. (Sk. <https://www.usud.hr/en/history-and-development-croatian-constitutional-judicature#12>);

3) pamatojoties uz referendumu rezultātiem, 2014. gada 15. janvārī konstitūcijas 62. pants tika papildināts ar jaunu otro daļu, kas nosaka laulību kā vīrieša un sievietes savienību. (Sk. [https://www.usud.hr/sites/default/files/dokumenti/The consolidated text of the Constitution of the Republic of Croatia as of 15 January 2014.pdf](https://www.usud.hr/sites/default/files/dokumenti/The%20consolidated%20text%20of%20the%20Constitution%20of%20the%20Republic%20of%20Croatia%20as%20of%2015%20January%202014.pdf)).

8.3. 2015. gada 7. februārī **Slovākijā** notika referendums. Situācijas apraksts:

1) referendumu mērķis bija – nostiprināt pirms gada Konstitūcijā ietverto laulības kā vīrieša un sievietes savienības jēdzienu (sk. <https://www.bbc.com/news/world-europe-31170464>). Iniciatīvas grupai savācot 400 000 parakstu, kas pārsniedza Konstitūcijas 95. pantā noteikto 350 000 parakstu minimumu (sk. <https://www.prezident.sk/upload-files/46422.pdf>). Slovākijas parlaments atbalstīja

referenduma rīkošanu, bet prezidents izsludināja referendumu datumu (sk. <https://spectator.sme.sk/c/20052785/president-announces-the-referendum-on-protection-of-the-family.html>), iepriekš pārbaudot referendumu jautājumu atbilstību Konstitūcijai Konstitucionālajā tiesā (Konstitūcijas 95. pants);

2) referendumā balsstiesīgajiem iedzīvotājiem tika uzdoti trīs jautājumi:

- “Vai piekrītat tam, ka tikai viena vīrieša un vienas sievietes savienība ir saucama par laulību?”
- “Vai piekrītat tam, ka viendzimuma pāriem vai grupām nebūtu atļaujams adoptēt bērnus?”
- “Vai piekrītat tam, ka skolas bez bērna vai vecāku piekrišanas nedrīkst mācīt bērniem par seksuālo uzvedību un eitanāziju?”;

3) ceturto referendumu jautājumu par reģistrētām partnerattiecībām atcēla Konstitucionālā tiesa, atzīstot tikai pirmos trīs jautājumus par atbilstošiem Konstitūcijai (sk. <http://web.archive.org/web/20141209034357/https://abcnews.go.com/International/wireStory/slovakia-hold-referendum-sex-marriage-27218382>);

4) referendumu dalībnieku skaits nerasniedza nepieciešamos 50% no balsstiesīgo iedzīvotāju skaita, lai referendums tiktu atzīts par notikušu saskaņā ar Konstitūcijas 98. pantu (sk. <https://www.prezident.sk/upload-files/46422.pdf>). Referendumā piedalījās tikai 21,41% no balsstiesīgajiem iedzīvotājiem. Uz pirmo jautājumu “jā” atbildēja 94,50% jeb 892 719 referendumu dalībnieku, uz otro jautājumu pozitīvu atbildi sniedza 92,43% jeb 873 224 cilvēki, bet uz trešo – 90,32% jeb 853 241 balsotāji (sk. <https://archive.ph/20150208063828/http://volbysr.sk/en/tab01.html>).

8.4. **Īrijā** 2015. gada 22. maijā notika referendums par viendzimuma laulību statusu jeb “referendums par trīsdesmit ceturto grozījumu Konstitūcijā” (sk. <https://www.irishtimes.com/news/politics/marriage-referendum/legal-bids-to-challenge-same-sex-marriage-result-due-1.2237552>). Situācijas apraksts:

1) balsstiesīgajiem iedzīvotājiem tika piedāvāts izteikt viedokli par grozījumiem Konstitūcijā, kas noteica, ka laulība var tikt noslēgta starp jebkurām divām personām (sk. http://www.irishstatutebook.ie/eli/cons/en/html#article25_5_4);

2) grozījumus sākotnēji rosināja Konstitucionālais Konvents 2013. gadā (sk. <https://web.archive.org/web/20130822105439/https://www.constitution.ie/AttachmentDownload.ashx?mid=42285e46-fae2-e211-a5a0-005056a32ee4>), un saskaņā ar Īrijas Konstitūciju jebkurš grozījums Konstitūcijā ir jāpārņem tautas referendumā;

3) referendums notika un tajā piedalījās vairāk kā puse no balsstiesīgajiem iedzīvotājiem (60,52%);

4) “par” grozījumiem nobalsoja 62,07% jeb 1 201 607 iedzīvotāju, “pret” nobalsoja 37,93% jeb 734 300 iedzīvotāju (sk. <http://www.irisoifigiul.ie/currentissues/Ir260515.PDF#page=3>).

8.5. 2018. gada 6. un 7. oktobrī **Rumānijā** notika referendums (sk. http://referendum2018.bec.ro/wp-content/uploads/2018/10/prezenta_16.01.pdf). Situācijas apraksts:

1) balsstiesīgajiem iedzīvotājiem tika piedāvāts izteikt viedokli par Konstitūcijas 48. panta grozījumiem, nosakot, ka laulība ir savienība starp vīrieti un sievieti, nevis savienība starp laulātajiem, kā tas noteikts Konstitūcijā (sk. http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?den=act2_2&par1=2#t2c2s0sba48);

2) referendumu rosināja iniciatīvas grupa, kura iepriekšējā gadā šim nolūkam bija savākusi tuvu 3 miljonus parakstu (sk. <https://www.romania-insider.com/initiative-changing-family-definition-romanian-constitution-voted-deputies>);

3) Rumānijas parlaments atbalstīja referendumu rīkošanu, tomēr vairākas reizes pārcēla referendumu datumus, par ko 2018. gada 14. septembrī divas starptautiskas organizācijas iesniedza sūdzību Konstitucionālajā tiesā pret šādiem Konstitūcijas grozījumiem (sk. <https://www.euronews.com/2018/09/14/legal-challenge-over-romania-s-homophobic-gay-marriage-referendum>). Tiesa atzina, ka nepastāv šķēršļi šāda referendumu rīkošanai (sk. <https://news.sky.com/story/romanian-court-gives-go-ahead-for-homophobic-referendum-11500638>), un referendums notika;

4) neskatoties uz to, ka 2014. gadā minimālais referendumu dalībnieku skaita sliekšnis tika pazemināts no 50% uz 30%, 2018. gada 6. un 7. oktobra referendumu kopējo dalībnieku skaits sasniedza tikai 21,1%, kas nozīmēja, ka referendumu nevar uzskatīt par notikušu. Kopumā par laulībām kā vīriešu un sieviešu savienību nobalsoja 3 531 732 balsstiesīgie iedzīvotāji jeb 93,4%, bet “pret” nobalsoja 249 412 jeb 6,6% balsstiesīgo iedzīvotāju (sk. http://referendum2018.bec.ro/wp-content/uploads/2018/10/prezenta_16.01.pdf).

II. Tiesību akta projekta ietekme uz sabiedrību, tautsaimniecības attīstību un administratīvo slogu

1. Sabiedrības mērķgrupas, kuras tiesiskais regulējums ietekmē vai varētu ietekmēt

Jebkurš Latvijas iedzīvotājs.

2. Tiesiskā regulējuma ietekme uz tautsaimniecību un administratīvo slogu

Projekts šo jomu neskar.

Valsts ekonomiskā un sociālā atbalsta pasākumi bērnu ar invaliditāti vecākiem, daudzbērnu ģimenēm, kā arī mātēm un tēviem, kuri bez otra vecāka gādā par bērniem, ir veicami ikgadējā budžeta likuma ietvaros, kā arī ietverami speciālajos likumos un likumpakārtotajos aktos.

III. Tiesību akta projekta ietekme uz valsts budžetu un pašvaldību budžetiem.

Projekts šo jomu neskar.

IV. Tiesību akta projekta ietekme uz spēkā esošo tiesību normu sistēmu.

1. Nepieciešamie saistītie tiesību aktu projekti.

Nav.

2. Atbildīgā institūcija.

Nav.

3. Cita informācija.

1. Attiecībā uz jēdzienu “**ģimene**” tiesību akta projekts precizē Satversmi, saskaņojot to ar jau šobrīd spēkā esošām normām, kas paredzētas CL 214. pantā (“ģimene šaurākā nozīmē”) un CL Ģimenes tiesību daļas Trešajā nodaļā “Radniecība un svainība” (attiecībā uz jēdziena “ģimene plašākā nozīmē” sistēmisko interpretāciju). Minētais *mutatis mutandis* attiecas arī uz CL Ģimenes tiesību daļas Otrās daļas Otro apakšnodaļu “Adopcija” (sk. arī šīs anotācijas I sadaļu). Līdz ar to projekts nekādi nesašaurina un citādi nemaina Satversmes 110. pantā esošo jēdzienu “ģimene”, bet gan tikai to konkretizē jeb padara skaidrāku.

2. Attiecībā uz Satversmes 110. panta grozījumu projekta otrajā daļā minētajām **īpašas rūpes prasošām personu kategorijām** tiek konkretizēts un skaidri norādīts no Satversmes pašreizējās 110. panta redakcijas jau tagad izrietošā valsts pienākuma saturs. Projekts skaidrāk izdala un pasvīturo šādas personu kategorijas:

1) par bērniem ar invaliditāti gādājošie vecāki;

2) daudz bērnu ģimenes;

3) mātes un tēvi, kuri bez otra vecāka gādā par bērniem,

un nosaka, ka valstij tām *īpaši* jāpalīdz (nevis tikai jāaizsargā un jāatbalsta). Pašreizējā Satversmes 110. panta redakcijā minētās personu kategorijas subsumējamas jēdzienos “vecāki”, “bērni” un valsts pienākums ir tās “aizsargāt un atbalstīt” (nenorādot uz *īpašu* atbalstu). Līdz ar to, izstrādājot jaunus normatīvos tiesību aktus vai grozot esošos, likumdevējam turpmāk būs jāvelta īpaša uzmanība minētajām personu kategorijām.

V. Tiesību akta projekta atbilstība Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām.

1. Saistības pret Eiropas Savienību.

1. Likumprojekts šo jomu neskar.

2. Saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienību (konsolidētā versija) (turpmāk – LES) 4. panta 2. punkta pirmo teikumu “Savienība respektē dalībvalstu vienlīdzību saistībā ar Līgumiem, kā arī to *nacionālo identitāti*, kas raksturīga to politiskajām un *konstitucionālajām pamatstrukturām* [...]”.

3. Pašlaik Eiropas Savienības tiesā (turpmāk – EST) izskatīšanā atrodas lieta Nr. C-490/20 *V.M.A. pret Stolichna obshtina* (prejudiciālo jautājumu uzdeva Bulgārijas tiesa), kurā EST vēl nav taisījusi spriedumu, taču 2021. gada 15. aprīlī ir publicēti EST ģenerālvokātes J. Kokotes (*J. Kokott*) secinājumi, kuros attiecībā uz minēto LES pantu dalībvalstu ģimenes tiesību kontekstā ir norādīts sekojošais:

1) EST jau iepriekš ir netieši atzinusi (savā 2018. gada 5. jūnija spriedumā lietā C-673/16 *Coman u.c.*, 42. un 43. punkts), ka tiesību normas, kas regulē laulību, ir nacionālās identitātes daļa saskaņā ar LES 4. panta 2. punktu (sk. secinājumu 76. punktu);

2) ģimenes tiesības ir īpaši jūtīga joma, ko raksturo koncepciju un vērtību daudzveidība dalībvalstu un to veidojošo sabiedrību līmenī. **Ģimenes tiesības** - vai nu uz tradicionālām, vai “modernākām” vērtībām balstītas – ir valsts paštēla izpausme gan politiskā, gan sociālā aspektā. [...] tās **ir nacionālās identitātes izpausme, kas raksturīga politiskajām un konstitucionālajām pamatstrukturām** (sk. secinājumu 77. punktu);

3) juridiskā ziņā **definīcija, kas ir ģimene** vai kāds no tās locekļiem, skar sabiedrības pamatstrukturās. Tādēļ šī definīcija **var ietilpt dalībvalsts nacionālajā identitātē** LES 4. panta 2. punkta izpratnē (sk. secinājumu 79. punktu);

4) nacionālās identitātes mērķis – saglabāt politiskajās un konstitucionālajās pamatstrukturās īpašo pieeju, kas raksturīga katrai dalībvalstij (sk. secinājumu 87. punktu);

5) tā kā Eiropas Savienībai nav kompetences šajā jomā, tad valstu ģimenes tiesības principā nav pakļautas pārbaudei Eiropas Savienības Pamattiesību Hartas kontekstā, jo dalībvalstis šajā jomā neīsteno Savienības tiesības Hartas 51. panta 1. punkta izpratnē. Ņemot vērā šīs jomas īpaši jūtīgo raksturu un būtisko nozīmi, tā var ietilpt nacionālajā identitātē LES 4. panta 2. punkta izpratnē, un tas nozīmē, kas Savienība respektē vērtību un koncepciju atšķirības (sk. secinājumu 98. punktu).

4. No iepriekš minētā izriet, ka LES 4. panta 2. punkts pilnībā pieļauj, ka ģimenes jēdziena definīcija ir dalībvalstu nacionālās identitātes sastāvdaļa, kas raksturīga politiskajām un konstitucionālajām pamatstrukturām. Savukārt Satversmes Ievadā skaidri noteikts, ka “*Latvijas identitāti* Eiropas kultūrtelpā kopš seniem laikiem *veido* latviešu un lībiešu tradīcijas, latviskā dzīvesziņa, latviešu valoda, vispārcilvēciskās un kristīgās vērtības [...]”. Nosauktie Latvijas identitāti veidojošie elementi ietekmē arī ģimenes jēdziena izpratni Latvijas tiesību sistēmā. Saskaņā ar LES 4. panta 2. punktu Eiropas Savienība respektē šo Latvijas nacionālās identitātes elementu – ģimenes jēdziena juridisko definīciju. Diemžēl ST savā 2020. gada 12. novembra spriedumā lietā Nr. 2019-33-01 šos Latvijas identitātes svarīgos elementus apzināti vai neapzināti ir vulgarizējusi un noniecinājusi, nodēvējot tos par “sabiedrībā pastāvošiem stereotipiem”.

2. Citas starptautiskās saistības

1. Tiesību akta projekts neattiecas uz jaunu starptautisko saistību ieviešanu.

2. Tiesību akta projekts atbilst jau esošajām Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām, kas izriet no šādiem Latvijas Republikai saistošiem starptautiskajiem līgumiem un citiem starptautiskajiem dokumentiem (piemēram, deklarācijām):

1) ANO Vispārējās Cilvēktiesību deklarācijas 16. pants, 26. panta trešā daļa;

2) ANO Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 18. panta ceturtnā daļa un 23. pants;

3) ANO Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 10. panta pirmā daļa;

4) ANO Bērnu tiesību aizsardzības konvencijas 7. un 8. pants, kā arī 18. panta pirmā un otrā daļa, 23. panta otrā daļa un 27. panta otrā un trešā daļa;

5) ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 23. pants;

6) Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 12. pants un Pirmā papildprotokola 2. pants;

7) Līguma Par Eiropas Savienību (konsolidētā versija) 4. panta 2. punkta pirmais teikums, saskaņā ar kuru “Savienība respektē dalībvalstu vienlīdzību saistībā ar Līgumiem, kā arī to *nacionālo identitāti*, kas raksturīga to politiskajām un *konstitucionālajām pamatstrukturām* [..]”.

3. Cita informācija.

Par Latvijas Republikas starptautiskajām saistībām sk. arī šīs anotācijas I sadaļu.

VI. Sabiedrības līdzdalība un komunikācijas aktivitātes.

1. Plānotās sabiedrības līdzdalības un komunikācijas aktivitātes saistībā ar projektu.

1. Tiesību akta (Satversmes grozījumu) projekta īpatnība ir tā, ka tas ir izstrādāts un tālāk tiks virzīts izskatīšanai Satversmes 64. un 78. pantā paredzētajā procedūrā, pamatojoties uz principu, saskaņā ar kuru likumdošanas tiesības pieder Saeimai, kā arī tautai Satversmē paredzētajā kārtībā un apmēros (Satversmes 64.p.).

2. Tiesību akta projektam vispirms jāsavāc ne mazāk kā 1/10 daļas vēlētāju paraksti, un tikai tad to varēs iesniegt Valsts Prezidentam nodošanai Saeimai (Satversmes 78.p. pirmais teikums). Ja Saeima to nepieņems bez pārgrozījumiem pēc satura, tad Satversmes grozījumu projekts būs nododams tautas nobalsošanai (Satversmes 78.p. otrais teikums; likuma “Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu un Eiropas pilsoņu iniciatīvu” 1.panta 4.punkts).

3. Saeimā izskatīšanā pašlaik atrodas partijas “Nacionālā Apvienība” izstrādātais un 2021.gada 7.janvārī iesniegtais likumprojekts “Grozījums Latvijas Republikas Satversmē”, Nr. 893/Lp13 (pieejams [šeit: https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/A38F6751399F389CC225865600317857?OpenDocument](https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/A38F6751399F389CC225865600317857?OpenDocument)), kas paredz izdarīt grozījumus Satversmes 110. pantā.

2. Sabiedrības līdzdalība projekta izstrādē.

1. Tiesību akta projekts ir tapis kā sabiedrības dabiska un loģiska reakcija uz diviem Satversmes tiesas spriedumiem (2020. gada 12. novembra spriedumu lietā Nr. 2019-33-01 un 2021. gada 8. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2020-34-03) un Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2021. gada 7. jūnija kopsēdes lēmumu lietā Nr. SKA-[B]/2021.

2. Pēc Satversmes tiesas 2020. gada 12. novembra sprieduma lietā Nr. 2019-33-01 pasludināšanas 2020. gada 25. novembrī platformā *ManaBalss.lv* (turpmāk – *ManaBalss*) tika iesniegta pilsoņu iniciatīva ar prasību “likumdevējam Satversmē jānostiprina dabiskas ģimenes tiesiskā atzīšana, aizsardzība un atbalsts no valsts un sabiedrības puses, kā arī jāaizsargā bērna tiesības uz māti sievieti un tēvu vīrieti, nākotnē nepieļaujot to pārdefinēšanu, piemēram, par “vecāku Nr. 1” un “vecāku Nr. 2”. Tā kā pilsoņu iniciatīvas iesniegumā tika prasīts Latvijas pamatlikuma – Satversmes – grozījums, *ManaBalss* apgalvoja, ka tā vērtēšanai esot piesaistījusi vairākus konstitucionālo tiesību zinātniekus un citus juristus. Piesaistītie juristi norādījuši uz iespēju *ManaBalss* kā nevalstiskas organizācijas platformai šo iniciatīvu publicēt, kas veicinātu sabiedrības daļas nostājas izpaušmi un veselīgu politiskās diskusijas daļu. Tomēr tie arī skaidri iezīmējuši, ka šāda iniciatīva nebūtu reāli ieviešama Latvijas Republikas likumdošanā. Pamatojoties publiski pieejamajos *ManaBalss* iniciatīvu kvalitātes kritērijos un organizācijas darba stratēģijā, kas fokusējas tieši uz praktiski ieviešamām likumdošanas un rīcībpolitikas iniciatīvām, *ManaBalss* komanda nolēma attiecīgo iniciatīvas iesniegumu nepublicēt. Pamatojums: 1) iesūtītā iniciatīva esot jāskata kontekstā ar neseno Satversmes tiesas spriedumu, kas atzīstot viendzimuma pāra tiesības uz bērna dzimšanas atvaļinājumu. Praktiski tas nozīmē, ka valstij esot pienākums aizsargāt arī viendzimuma partneru ģimenes, tāpēc esot paredzami grozījumi virknē likumu; 2) Satversmes tiesas spriedums esot saistošs arī likumdevējam, uzliekot par pienākumu salāgot attiecīgās likumu normas. Arī konservatīvi politiķi atzīstot, ka pēc šā sprieduma Saeimai ir jāmaina visi likumi, kas patlaban neaizsargā visus ģimenes; 3) runa esot par ģimeni, kas likumos nav skaidri definēta, un tuvākajā nākotnē šis jautājums ne vien būs politiskajā dienaskārtībā, bet tā izskatīšanā Saeimai saistošs būs arī nesenis Satversmes tiesas spriedums. Ar to esot jāreķinās arī publiskajās diskusijās – šim spriedumam valstī ir augstākā autoritāte; 4) ne vien likumdevējs, bet arī jebkurš pilsoņu kopums nevarot aicināt pieņemt tādu likumprojektu, kas pārkāpjot personu pamattiesības, kas izrietot no šā Satversmes tiesas sprieduma. Kā Saeimas, tā jebkura tautas kopuma rīcības brīvība šai gadījumā tiesiski esot ierobežota, un tā nevarot būt pretrunā vispārējiem tiesību principiem un pārkāpt personām piešķirtās pamattiesības; 5) līdz ar to arī iniciatīvas “Par dabiskas ģimenes aizsardzību Latvijas Republikas Satversmē” aicinājums esot pretrunā Satversmes tiesas sniegtajai Satversmes interpretācijai. Neatkarīgi no eventuāli gūtā sabiedrības atbalsta jebkāda formā – vai tā būtu iniciatīva *ManaBalss*, vai kā citādi – Latvijā par likumu kļūt tas nevarot (sk. [Kāpēc ManaBalss izlēma nepublicēt iniciatīvu "Par dabiskas ģimenes aizsardzību Latvijas Republikas Satversmē"](https://manabalss.lv/site_posts/kapec-manabalss-izlema-nepublicet-iniciativu-par-dabiskas-ģimenes-aizsardzibu-latvijas-republikas-satversme-pamatojums-un-juridiskie-atzinumi)). Pamatojums un juridiskie atzinumi, 09. Dec (2020). Pieejams šeit: https://manabalss.lv/site_posts/kapec-manabalss-izlema-nepublicet-iniciativu-par-dabiskas-ģimenes-aizsardzibu-latvijas-republikas-satversme-pamatojums-un-juridiskie-atzinumi). Kā

redzams, platforma *ManaBalss* ar apšaubāmu juridisko pamatojumu un bez nevienas atsauces uz tiesību normām 2020. gada 9. decembrī atteica Latvijas pilsoņiem realizēt savas Satversmes 2. un 64. pantā paredzētās konstitucionālās tiesības. Tā kā *ManaBalss* nav norādījusi viņu pieaicināto juristu vārdus, nav iespējams pārliecināties par to, vai šie juristi ir bijuši saistīti ar Satversmes tiesas procesu lietā Nr.2019-33-01. Ja tomēr pieaicinātie juristi ir bijuši kaut kādā veidā saistīti ar minēto procesu, tad šāda situācija būtu uzskatāma par neētisku, taču sabiedrībai diemžēl netika nodrošināta iespēja par to pārliecināties.

3. Tiesību akta projekta izstrādē piedalījās vairāki Latvijas juristi, t.sk. tiesību zinātņu doktori un zvērināti advokāti. Tiesību akta projekta teksts ir saskaņots ar valodniekiem.

3. Sabiedrības līdzdalības rezultāti.

1. Konsultācijas ar sabiedrību par ģimenes jēdzienu notikušas dažādos veidos, piemēram, aicinot pievienoties *Memorandum ģimenes vērtību stiprināšanai*, kurā viens no punktiem nosaka: “Latvijas kā stipras un ilgtspējīgas valsts pamats ir ģimene, kas balstīta laulībā starp vīrieti un sievieti. Tā ir labvēlīgākā un drošākā vide bērnu attīstībai. Šādas ģimenes aizsardzība jānodrošina, veidojot valsts politiku, izstrādājot normatīvos aktus un plānošanas dokumentus.” *Memorandum ģimenes vērtību stiprināšanai* līdz 2021. gada 15. jūlijam bija pievienojušās 249 juridiskās personas (108 nevalstiskās organizācijas, 59 uzņēmumi un 82 draudzes) un 4985 privātpersonas.

2. 2021. gada 15. maijā norisinājās Starptautiskās Ģimenes dienas tiešsaistes pasākums, kurā piedalījās vairāk nekā 70 individuālie dalībnieki un ģimenes. Pasākuma tiešraidi noskatījās vairāki tūkstoši skatītāju, jo tā tika translēta sociālajos tīklos un TV kanālā “TV24Rīga”.

3. 2021. gada 26. – 30. aprīlī pētījumu aģentūra “Factum Interactive” veica Latvijas iedzīvotāju sabiedriskās domas interaktīvu aptauju, uzdodot šādu jautājumu: “*Ģimenes jēdzienu arvien biežāk mēdz attiecināt arī uz kopā dzīvojošiem viena dzimuma partneriem. Vai, ņemot vērā šo tendenci, Satversmē būtu jānostiprina papildu aizsardzība un atbalsts tradicionālai jeb dabiskai ģimenei, kuras pamatu veido māte (sieviete) un tēvs (vīrietis)?*”. Aptaujas rezultāti parāda, ka 56% respondentu atbildējuši apstiprinoši ar “Jā”, 37% atbildēja “Nē”, 7% ar “Grūti pateikt” (sk.: <https://reitingi.factum.lv/sabdoma/?fbclid=IwAR2UgXR6tlcteiNwMvzzVJJ0zJhytQuhOdoZUYCuI29m9qKu3mY5aFOFHxo>). Tātad – Latvijas iedzīvotāju vairākums principā atbalsta minētos Satversmes 110. panta grozījumus.

4. Sabiedrības līdzdalības rezultāti izriet no likuma “Par tautas nobalsošanu, likumu ierosināšanu un Eiropas pilsoņu iniciatīvu” 1. panta 4. punkta, 11. panta pirmās un otrās daļas, 22. un 23. panta, 27. un 28. panta.